

ODPOWIEDZIALNOŚĆ SPOŁECZNA EUROPEJSKIEJ UNII PIŁKARSKIEJ W ZWIĄZKU Z EURO 2012 I INNYMI IMPREZAMI PIŁKARSKIMI

I

Współczesny sport uznawany jest za wyjątkowe zjawisko o charakterze ponadnarodowym. Przyczynia się do tego ogromna popularność i uniwersalizm takich imprez sportowych, jak letnie czy zimowe igrzyska olimpijskie bądź też mistrzostwa świata czy Europy w piłce nożnej. Odbywające się w ich trakcie zawody gromadzą na stadionach i innych obiektach sportowych dziesiątki tysięcy kibiców. Równocześnie są one śledzone z dużym zainteresowaniem przez wielomilionową widownię telewizyjną. Zmagania sportowców przesuwają w tym czasie częstokroć na dalszy plan ważne, bieżące wydarzenia polityczne i gospodarcze¹.

Taki walor posiadały również mistrzostwa Europy w 2012 roku w Polsce i na Ukrainie, będące epokowym wydarzeniem dla krajów współorganizujących to święto europejskiego futbolu. Ich władze państwowe i samorządowe, narodowe federacje piłkarskie, lokalne komitety organizacyjne oraz mieszkańcy Polski i Ukrainy uczynili bardzo wiele, aby ta gigantyczna impreza stała się kolejnym impulsem do dalszego rozwoju ekonomicznego, kulturalnego i sportowego tej części Starego Kontynentu.

Podjęta w dniu 18 kwietnia 2007 roku w Cardiff decyzja Komitetu Wykonawczego Europejskiej Unii Piłkarskiej (UEFA) o powierzeniu Polsce i Ukrainie prawa współorganizowania mistrzostw Europy w piłce nożnej w 2012 roku była niewątpliwie ogromnym zaskoczeniem dla wielu osób, w tym kibiców i ekspertów sportowych na całym świecie. I choć wielu z nich pozostaje pod urokiem licznych miast i zakątków turystycznych obu państw, to niestety nadal jeszcze funkcjonuje stereotyp, iż ta część kontynentu europejskiego znajduje się na peryferiach światowego sportu, także w sferze piłki nożnej.

¹ F. Buy, J-M. Marmayou, D. Poracchia, F. Rizzo (2009) *Droit du sport*, Paris, s. 1 i nast.

Na podjęcie tak odważnej w tym stanie rzeczy decyzji – stwarzającej wiele wyzwań logistycznych i organizacyjnych – mógł sobie pozwolić jedynie podmiot niezwykle silny ekonomicznie i mający ogromne doświadczenie w przygotowaniu i przeprowadzaniu skomplikowanych i trudnych imprez sportowych. Taką organizacją jest niewątpliwie Europejska Unia Piłkarska, będąca współcześnie jedną z najbardziej prężnych korporacji światowego sportu. Aczkolwiek z formalnoprawnego punktu widzenia UEFA jest tylko szwajcarskim stowarzyszeniem prawa cywilnego, to powszechnie kojarzy się z pojęciem sukcesu i ogromnej władzy². Odzwierciedlają ją najpełniej trzy najbardziej sztandarowe formy rozgrywek UEFA, między którymi tylko pozornie nie istnieje żadna współzależność.

I choć obecnie wśród sympatyków futbolu relatywnie największym zainteresowaniem cieszy się rozgrywana we wtorkowe i środowe wieczory klubowa Liga Mistrzów, a niewiele mniejszym Liga Europejska, to jednak ze względu na identyfikację kibiców różnych, niekiedy zawzięcie konkurujących ze sobą na co dzień w rozgrywkach ligowych zespołów, z rodzimymi reprezentacjami, niepostrzeżenie mistrzostwa Europy w piłce nożnej stały się najbardziej spektakularną i cenioną imprezą piłkarską na Starym Kontynencie. Wynikało to w dużej mierze z zaplanowanych wcześniej i przemyślanych działań Komitetu Wykonawczego UEFA. Turnieje finałowe, w których liczba uczestników sukcesywnie zwiększała się do 16 zespołów, poprzedzone był dotychczas trudnymi, wielomiesięcznymi eliminacjami na etapie, których szanse traciło wielu faworytów. Niekiedy awans do finałów piłkarskiego Euro był znacznie trudniejszy niż wyjście z fazy grupowej piłkarskich mistrzostw świata.

II

Wyczuwając istniejące niezadowolenie kibiców, polityków i działaczy wielu krajów europejskich z niemożności udziału ich zespołów w turniejach finałowych władze UEFA postanowiły, iż w mistrzostwach Europy w piłce nożnej w 2016 roku we Francji uczestniczyć będzie 24 reprezentacje narodowe. Hasło tego turnieju „*le foot comme on l'aime*” („futbol, jak go kocham”) będzie mogło zatem realizować się przy udziale większej widowni europejskiej. Na francuskich stadionach pojawi się z pewnością wielu kibiców z krajów, które dotychczas kończyły rywalizację na etapie eliminacji. Równocześnie niemal połowa narodowych federacji piłkarskich, spośród członków UEFA, partycypować będzie w zyskach pochodzących z turnieju finałowego.

Aby równocześnie zrównoważyć obniżenie dochodów krajowych związków piłkarskich, związanych z mniejszą i z pewnością mniej atrakcyjną

2 Por. P. Zen-Ruffinen (2002) *Droit du sport*. Zurich-Bale-Geneve, s. 46 i nast.

liczbą spotkań eliminacyjnych, podczas XXXVI Zwyczajnego Kongresu Europejskiej Unii Piłkarskiej w Istambule (21.03.2012 r.) zdecydowano o centralizacji praw telewizyjnych i reklamowych do tych meczów, którą realizować będzie bezpośrednio UEFA. Postanowiono zarazem, że mecze kwalifikacyjne poszczególnych grup eliminacyjnych odbywać się będą nie w jednym, jak dotychczas, lecz w trzech kolejnych dniach tygodnia. Zważywszy na fakt, że kalendarz piłkarski przewiduje łączenie ze sobą dwóch rund eliminacyjnych, przeto w niedalekiej przyszłości będziemy mieli do czynienia z tygodniami (liczonymi od czwartku do wtorku), w trakcie których cała piłkarska Europa będzie żyć futbolem niemal „na okrągło”

Takie rozwiązanie pociąga za sobą określone skutki społeczne i ekonomiczne. Z pewnością będzie ono generować nowe środki finansowe dla różnych podmiotów świata piłkarskiego. Ale równocześnie można założyć, iż permanentnie goszczący na ekranach telewizyjnych futbol europejski będzie siłą rzeczy „spychać” na dalszy plan inne dyscypliny sportu. Władze UEFA zdają sobie zapewne sprawę z implikacji nowego modelu rywalizacji piłkarskiej na Starym Kontynencie. Nie chcą zatem uciekać od problemu odpowiedzialności społecznej za przyjęty kierunek zmian i podejmowanych strategicznie działań w sferze futbolu. Stąd też pragną stworzyć skuteczną przeciwwagę dla postępującej w dalszym ciągu komercjalizacji współczesnej piłki nożnej. Chcą zatem, aby UEFA stała się również podmiotem odpowiedzialnym za zjawiska społeczne przenikające współczesny świat, nie zawsze ściśle związane ze sportem.

III

W języku potocznym, pod pojęciem odpowiedzialność rozumie się zazwyczaj obowiązek odpowiadania przed kimś za własne czyny i ponoszenia za nie odpowiedzialności. Omawiany termin (ang. *responsibility*, franc. *responsabilité*) nieprzypadkowo ma te same korzenie co termin odpowiedź (łac. *respondere*, *responsum*). Odpowiedzialność za coś zakłada bowiem, że powinniśmy zdać sobie sprawę z własnych zachowań, wytłumaczyć je, usprawiedliwić, zareagować na pytanie o przyczyny naszego postępowania itp. Jest ona określoną relacją przynajmniej dwóch podmiotów – podmiotu odpowiedzialności i podmiotu z nim związanego treścią odpowiedzialności³.

Podmiot odpowiedzialności może być odpowiedzialnym przed kimś czy też wobec kogoś (np. przełożonym, zwierzchnikiem, rodziną, społeczeństwem, a także przed sądem czy innym uprawnionym organem państwowym lub instytucją społeczną), za kogoś (np. dzieci, podwładnych, pracowników), za coś o znaczeniu społecznym (np. porządek, bezpieczeństwo, sprawiedliwość, pokój).

3 R. Tokarczyk (2005) *Filozofia prawa*. Lublin, s. 273.

Uwzględniając powyższe okoliczności można, zależnie od przyjętego kryterium, wyróżnić różne rodzaje odpowiedzialności. Kryterium źródła pozwala mówić o odpowiedzialności moralnej, politycznej, społecznej, organizacyjnej i prawnej. Odpowiedzialność moralna oceniana jest z punktu widzenia dobra lub zła, polityczna na podstawie rezultatów działania, społeczna według realizacji celów społecznie użytecznych, organizacyjna stosownie do spełniania celów statutowych, zaś prawna jest konsekwencją naruszenia prawa obowiązującego na mocy zabezpieczenia go przymusem.

Pozostaje rzeczą bezsporną, iż zakresy odpowiedzialności społecznej, organizacyjnej i prawnej pokrywają się ze sobą – widoczne jest w sferze reglamentacji sportowej. Istniejący współcześnie związek między prawem a sportem oraz zróżnicowanie spojrzenia na zakres systemu prawnego składają do przyjmowania zapatrywania o możliwości samodzielnego wyróżniania ponadto odpowiedzialności sportowej. Tak np. szkocki teoretyk prawa Neil Mac Cormick wskazuje, iż oprócz tradycyjnych dziedzin prawa (prawo stanowione, prawo sędziowskie, prawo międzynarodowe, prawo publiczne, prawo europejskie) coraz częściej w praktyce należy uwzględniać autonomiczne zespoły norm, dotychczas w ogóle niedoceniane⁴.

Rozwijając to stanowisko T. Chauvin, T. Stawecki i P. Winczorek podnoszą, iż w niektórych dziedzinach życia społecznego musimy korzystać z norm tworzonych przez względnie niezależne instytucje. Przykładem tej sytuacji jest – zdaniem cytowanych autorów – funkcjonowanie międzynarodowych i krajowych organizacji sportowych (takich jak np. FIFA) oparte na przyjętych przez nie wewnętrznych regulacjach, które mają niewiele wspólnego z porządkami prawnymi poszczególnych państw⁵

Rozwiązania te wpływają na status społeczny, ekonomiczny i prawny podmiotów mających zamieszkanie lub siedzibę na terytorium różnych państw świata (w przypadku FIFA) czy Europy (UEFA). Zasygnalizowane wcześniej wprowadzenie przez Europejską Unię Piłkarską nowego kształtu eliminacji do turnieju finałowego Euro 2016 nie spotkało się na razie z żadnym sprzeciwem ze strony kogokolwiek. Aczkolwiek nowa formuła mistrzostw Europy w piłce nożnej jest adresowana formalnie do związków krajowych jako organizacji członkowskich, jej działaczy i piłkarzy, to skutki jej wprowadzenia będą miały niewątpliwie szerszy społeczny wymiar, wykraczający niewątpliwie poza sferę futbolu. Jeżeli przykładowo przez kolejne dni następujących po sobie tygodni października czy listopada 2013 roku europejskie reprezentacje narodowe rozgrywać będą mecze eliminacyjne, transmitowane do wszystkich krajów, konkurujące z rozgrywkami ligowymi w poszczególnych krajach i zawodami sportowymi w innych dyscyplinach, to problem odpowie-

4 Cyt. za T. Chauvin, T. Stawecki, P. Winczorek (2009) *Wstęp do prawoznawstwa*. Warszawa, s. 118.

5 *Op. cit.*

działności społecznej UEFA za realizację takiego rozwiązania może nabrać istotnego znaczenia.

IV

Jak już wcześniej wskazano, na tak odważne rozstrzygnięcia mógł sobie pozwolić podmiot mający niezwykle silną pozycję w sferze sportu. O sile UEFA świadczą nie tylko przyciągające dziesiątki tysięcy kibiców rozgrywki piłkarskie, ale także jej potężni sponsorzy (partnerzy komercyjni poszczególnych form współzawodnictwa piłkarskiego) oraz współpracujące z nią firmy telewizyjne i reklamowe. Piękna i stale rozbudowywana siedziba w małym miasteczku Nyon położonym nad Jeziorem Lemańskim stanowi tylko potwierdzenie tej prosperity konfederacji europejskiej, która jeszcze niedawno zajmowała kilka pomieszczeń na 13 pięttrze wieżowca mieszkalnego na peryferiach Berna.

Dzisiejsza siła Europejskiej Unii Piłkarskiej wynika także z jej statusu prawnego. Będąc jedną z 6 konfederacji piłkarskich UEFA nie jest członkiem Międzynarodowej Federacji Piłki Nożnej (FIFA). Zachowuje zatem niezwykle dużą autonomię w swoim działaniu. Z mocy statutu, FIFA korzysta zarazem z licznych przywilejów i uprawnień w sferze organizacji oraz prowadzenia rozgrywek piłkarskich w różnych kategoriach wiekowych wśród mężczyzn i kobiet. Uczestniczą w nich reprezentacje narodowych federacji piłkarskich będących członkami UEFA oraz kluby z 53 krajów europejskich.

Jako stowarzyszenie prawa szwajcarskiego Europejska Unia Piłkarska może swobodnie określać w statucie swoją wewnętrzną organizację oraz stosunki członkowskie w relacjach ze związkami krajowymi. UEFA nie jest przy tym poddana żadnej kontroli ze strony władz państwowych (tak federalnych, jak i kantonalnych), tak na etapie dokonywania zmian statutowych – dokonywanych częstokroć w innym kraju niż Szwajcaria – jak i prowadzenia rozległej działalności statutowej.

Europejska Unia Piłkarska nie jest przy tym instytucją prawa publicznego, której jakiegokolwiek decyzje podlegałyby regułom przewidzianym w systemie zamówień publicznych. Konsekwencją tego jest m.in. brak administracyjnej lub sądowej kontroli nad procesem wyboru państw goszczących najlepsze reprezentacje piłkarskie Starego Kontynentu w trakcie mistrzostw Europy czy miast przyjmujących na swoim stadionie finalistów klubowej Ligi Mistrzów oraz Ligi Europejskiej.

W przypadku organizacji konkretnej imprezy Europejska Unia Piłkarska przedstawia kandydatom bardzo precyzyjne i rygorystyczne wymagania, jakie należy spełnić, aby ubiegać się o jej przeprowadzenie. Przez rozpisanie konkursu na wybór kraju (krajów) goszczących uczestników turnieju finałowego Euro bądź finału Ligi Mistrzów lub Ligi Europejskiej UEFA nie rezygnuje

zarazem ze statusu organizatora mistrzostw Europy w piłce nożnej lub meczu finałowego rozgrywek klubowych.

V

Warto jednak zauważyć, iż korzystając z powyższych uprawnień działacze Europejskiej Unii Piłkarskiej starają się, przynajmniej częściowo, odwrócić uwagę od wyłącznie merkantylnej strony rywalizacji sportowej, prowadzonej pod jej auspicjami. Od pewnego czasu lansują program odpowiedzialności społecznej ruchu sportowego (w tym piłkarskiego) za zjawiska, jakie mają miejsce we współczesnym świecie. Stąd też, z inicjatywy prezydenta UEFA – Michela Platiniego uruchomiona została kilka lat temu uznana już na całym świecie kampania *Respect* (Szacunek). Jej początek wiąże się z Euro 2008. Już sam termin przyjęty na określenie wskazanego przedsięwzięcia ma swoje znaczenie. Szacunek to globalne słowo, które jest doskonale rozumiane w wielu językach, podobnie jak pojęcie futbol. Jest ono widoczne przy okazji każdej imprezy rozgrywanej pod auspicjami UEFA.

Wskazane pojęcie wpisuje się przy tym dobrze w działalność programów mających na celu m.in. walkę z przemocą, rasizmem, ksenofobią i homofonią, zwiększanie dostępności obiektów sportowych dla niepełnosprawnych, promowanie zdrowego trybu życia przez aktywność sportową oraz promowanie dialogu kibiców zagranicznych i lokalnych władz.

Celem prowadzonej akcji jest także pielęgnowanie wsparcia fanów, dialogu międzykulturowego oraz pomocy humanitarnej. U jej podstaw tkwi założenie, że skoro piłka nożna jest nierozłącznie związana ze współczesnym społeczeństwem, to impreza o takiej skali jak Euro 2012 nie powinna być tylko źródłem odpowiedzialności np. dyscyplinarnej czy karnej – wynikającej z naruszenia reguł sportowych lub prawnych – lecz staje się ogromną szansą na nagłośnienie i podjęcie próby rozwiązania wielu problemów dotyczących różne, zwłaszcza „słabsze” grupy osób. Sprzyja temu niewątpliwie fakt, iż takie imprezy jak mistrzostwa Europy czy finał Ligi Mistrzów stają się ogromnym wydarzeniem, oglądanym przez miliony ludzi na całym świecie.

Z tych właśnie przyczyn, z dala od boisk, na których gwiazdy piłkarskie oraz ich drużyny walczą o pojawienie się w głównych wydaniach dzienników telewizyjnych oraz na pierwszych stronach gazet, UEFA we współpracy z narodowymi federacjami piłkarskimi, lokalnymi władzami samorządowymi i miastami – gospodarzami danej imprezy przygotowuje w związku ze swoimi sztandarowymi i mniej popularnymi rozgrywkami program odpowiedzialności społecznej. Ma on w założeniu zidentyfikować określone problemy społeczne, zwrócić na nie uwagę szerokiej opinii publicznej koncentrującej się wokół dużych imprez piłkarskich oraz sformułować sposoby ich rozwiązania.

W szczególności w trakcie przygotowań do Euro 2012 UEFA zaprosiła najważniejsze polskie i ukraińskie organizacje do opracowania wspólnego programu odpowiedzialności społecznej w ramach kampanii *Respect*. Nie oszczędziła przy tym środków na jej realizację. Budżet kampanii wyniósł 3 mln euro.

W wyniku wielomiesięcznych przygotowań, podczas mistrzostw wdrożone zostały cztery projekty: *Respect Diversity* (Szacunek dla różnorodności), *Respect Fan Culture* (Szacunek dla kultury kibiców), *Respect Inclusion* (Szacunek dla niepełnosprawności) oraz *Respect Your Health* (Szacunek dla zdrowia)⁶.

Skrótowa, z natury rzeczy analiza tych przedsięwzięć ma walor wykraczający poza ostatni turniej mistrzowski, gdyż będą one z całą pewnością kontynuowane w niedalekiej przyszłości.

VI

Pierwszy projekt UEFA realizuje we współpracy ze swoim wieloletnim partnerem, siecią FARE⁷ (Piłka Nożna Przeciwko Rasizmowi w Europie). Zrzesza ona ponad sto organizacji społecznych działających w ponad 40 krajach. Współzałożycielem i przedstawicielem FARE w Polsce jest stowarzyszenie „Nigdy Więcej” W ramach niniejszego przedsięwzięcia promowane jest w pierwszym rzędzie pozytywne przesłanie o różnorodności osób oraz ich zachowań. Celem działalności sieci FARE jest wobec tego zwalczanie wszelkich przejawów rasizmu, ksenofobii, antysemityzmu i nietolerancji pojawiających się w trakcie i w odniesieniu do wydarzeń sportowych. Fakt, iż zjawiska te stanowią poważne zagrożenie dla sportu i etyki sprawia, że niezbędne jest wspieranie wszelkich inicjatyw promujących tolerancję i rywalizację sportową w duchu *fair play* oraz wymianę dobrych praktyk w tym zakresie.

U podstaw wszystkich podejmowanych działań tkwi Powszechna Deklaracja Praw Człowieka. Proklamuje ona zasadę, iż wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi w swej godności i że przysługują im wszystkie prawa i wolności, bez względu na jakiegokolwiek różnice, w szczególności bez względu na rasę, kolor skóry i pochodzenie narodowe.

W październiku każdego roku FARE, organizuje pod patronatem UEFA, w wielu krajach europejskich tygodniową akcję „Futbol Przeciwko Rasizmowi” Każdorazowo przypomina się wówczas, iż na wszystkich poziomach rywalizacji rasizm stanowi ważny problem sportu, który powinien być rozwiązywany przy wykorzystaniu wszelkich dostępnych instrumentów,

⁶ <http://fr.Uefa.com/uefa/socialresponsibility/respect/news/newsid=1714530.html>. Por. także Alive 05 Official Newsletter of the UEFA European Football Championship 2011, nr 12, s. 34 i nast.

⁷ Football Against Racism in Europe.

w tym przepisów wewnętrznych przeciwdziałających i zwalczających rasizm oraz związaną z nim dyskryminację. W szczególności odmawia się dostępu do obiektów sportowych osobom posiadającym i rozpowszechniającym rasistowskie, antysemickie i ksenofobiczne symbole, banery i ulotki.

W związku z mistrzostwami Europy w Polsce i na Ukrainie stowarzyszenie „Nigdy Więcej” podjęło już w 2009 roku pierwsze działania mające realizować program *Respect Diversity*. Podstawowe założenia tego projektu skoncentrowane zostały na wspieraniu przygotowań do Euro 2012 w kwestii przeciwdziałania dyskryminacji poprzez szkolenia, edukację i współpracę z instytucjami odpowiedzialnymi za zwalczanie rasizmu w piłce nożnej, współpracę z mniejszościami narodowymi i etnicznymi oraz promocję idei antyrasistowskich. W dniu 18 sierpnia 2011 stowarzyszenie „Nigdy Więcej” zaprezentowało w Sejmie program walki z rasizmem i ksenofobią na polskich stadionach. W trakcie dyskusji podkreślono, że choć polska piłka jest już wielokulturowa, to sytuacja na wielu obiektach ciągle daje powody do niepokoju. Tylko w ciągu 18 miesięcy, od września 2009 roku do marca 2011 roku, odnotowano na polskich arenach sportowych ponad 130 incydentów o charakterze rasistowskim, ksenofobicznym i antysemickim⁸

Stąd też w okresie poprzedzającym Euro 2012 UEFA zachęcała jeszcze mocniej PZPN i lokalny komitet organizacyjny do kontynuowania współpracy z FARE i stowarzyszeniem „Nigdy Więcej” mającej na celu wyeliminowanie ze stadionów rasizmu i innych form dyskryminacji. W szczególności został wdrożony projekt skierowany do nauczycieli wychowania fizycznego oraz trenerów sportowych ze szkół, którzy mieli promować ideę środowisk otwartych na różnorodność i tolerancję. W trakcie turnieju mistrzowskiego stworzone zostały m.in. tzw. „strefy integracyjne”, a więc miejsca z założenia otwarte, dostępne i przyjazne dla wszystkich, niezależnie od przynależności etnicznej, obywatelstwa, płci, niepełnosprawności lub orientacji seksualnej.

VII

Europejska Unia Piłkarska podjęła także współpracę z siecią FSE (Stowarzyszenie Europejskich Kibiców Piłki Nożnej) w celu stworzenia podczas turnieju tzw. Ambasad kibiców. Stały się one mobilnymi ośrodkami, przeznaczonymi do udzielania informacji i obsługi kibiców. Za ich pośrednictwem można było uzyskać informacje o zakwaterowaniu last-minute, rozkładzie lotów i pociągów, a także o wszelkich wydarzeniach kulturalnych w danym mieście, także mających alternatywny charakter. W ślad za powyższymi informacjami można było uzyskać konkretną pomoc, np. w zakresie rezerwacji hotelu czy organizacji podróży. Udzielano także ogólnej pomocy

⁸ nigdy więcej@listy.icm.edu.pl.

w nieprzewidzianych okolicznościach. Dla zagranicznych kibiców przygotowano także małe flagi narodowe drużyn, plakaty z symbolami Euro 2012, odznaki i inne pamiątki. W ten sposób stworzona została komunikacja między fanami poszczególnych reprezentacji a lokalnymi władzami. Ambasady kibiców promowały także pozytywną i pokojową kulturę kibiców. Dzięki takim działaniom mogło dojść do wymiany kulturalnej między fanami z różnych krajów, pozwalającej na przekazanie ich wzajemnych wartości. W ten sposób stworzono także warunki do utrzymywania radosnej atmosfery podczas mistrzostw.

VIII

Europejska Unia Piłkarska podjęła również współpracę z CAFE (Centrum Dostępu do Piłki Nożnej w Europie) w celu sprawniejszego zarządzania trzema osobnymi projektami skupiającymi się na włączeniu do świata futbolu osób niepełnosprawnych. Pierwszy z nich zorientowany został na przeprowadzenie meczów pokazowych, za których realizację odpowiedzialna stała się organizacja Olimpiady Specjalne w Polsce oraz Narodowy Komitet Sportu Osób Niepełnosprawnych na Ukrainie. Stworzono mianowicie możliwość zorganizowania pokazowych spotkań piłkarskich – w których wystąpiły niepełnosprawne dzieci oraz młodzież – przed każdym meczem ćwierćfinałowym. Dzięki tym spotkaniom, młodzi ludzie mogli zaprezentować swoje umiejętności, a szeroka opinia publiczna uświadomiła sobie obecność zawodników niepełnosprawnych w świecie futbolu.

Ruch Olimpiad Specjalnych został zapoczątkowany w USA i Kanadzie w 1963 roku. Jego twórcą była Eunice Kennedy – Shriver, która przygotowała i przeprowadziła pierwsze półkolonie sportowe dla osób z upośledzeniem umysłowym. Pięć lat później, w 1968 roku w Chicago, zorganizowano I Międzynarodowe Letnie Igrzyska Olimpiad Specjalnych. Wzięło w nich udział ponad 1000 zawodników. Pierwsze zimowe igrzyska zostały przeprowadzone w 1977 roku w Colorado. Obecnie imprezy te odbywają się w cyklu 4-letnim, naprzemiennie co 2 lata letnie i zimowe igrzyska. W 1983 roku do tej postaci międzynarodowej rywalizacji dołączyła reprezentacja Polski.

Misją igrzysk i innych imprez sportowych Olimpiad Specjalnych jest zapewnienie osobom z niepełnosprawnością intelektualną od ósmego roku życia wzwyż całorocznego cyklu treningów i zawodów sportowych w różnych olimpijskich dyscyplinach sportowych. Ta forma aktywności wpływa na rozwój sprawności fizycznej, daje sposobność demonstrowania odwagi, doświadczania radości i dumy z własnych sportowych osiągnięć.

Uczestnictwo w ruchu to również szansa na nowe przyjaźnie i możliwość pełniejszego włączenia się w życie społeczności lokalnej. Olimpiady Specjalne zostały stworzone w przekonaniu, że osoby z niepełnosprawnością

intelektualną potrafią przy odpowiedniej zachęcie i instrukcji trenować, cieszyć się i czerpać korzyści z uprawiania sportów indywidualnych i zespołowych, dostosowanych, jeśli to niezbędne, do ich potrzeb i możliwości.

W 2002 roku w Brukseli – podczas spotkania dyrektorów programów narodowych Olimpiad Specjalnych z przedstawicielami urzędów odpowiedzialnych za edukację i sport we Włoszech, na Malcie, Ukrainie, w Islandii, Turcji, Rosji i w Polsce – został zaprezentowany po raz pierwszy program o nazwie „*So, Get Into it*” (Dołącz do nas). Głównym jego założeniem jest uświadomienie dzieciom i młodzieży na czym polega „odmienność” postaw osób z niepełnosprawnością intelektualną i zrozumienie, że nie oznacza ona bycia gorszym lub mniej utalentowanym. Zamierzeniem autorów programu było wykształcenie u dzieci i młodzieży wrażliwości oraz otwartości na piękno drugiego człowieka. Obecnie omawiana koncepcja, adresowana do nauczycieli oraz młodzieży sprawnej i niepełnosprawnej intelektualnie w wieku od 6 do 18 lat, jest wprowadzana z sukcesami w ponad 160 krajach świata.

Idea Olimpiad Specjalnych dotarła do Polski na początku lat. 80 ubiegłego stulecia. Nasz kraj stał się szybko propagatorem tego ruchu w Europie Środkowo-Wschodniej. W 1985 roku przy Zarządzie Głównym Towarzystwa Przyjaciół Dzieci powstała Ogólnopolska Rada Olimpiad Specjalnych. W 1987 roku zorganizowała ona pierwszą ogólnopolską imprezę sportową na obiektach warszawskiej Akademii Wychowania Fizycznego.

W 1990 roku nastąpiło powołanie samodzielnego Polskiego Stowarzyszenia Sportowego dla Osób Upośledzonych Umysłowo Olimpiady Specjalne – Polska. W wielu rejonach naszego kraju zaczęły się odbywać liczne wojewódzkie olimpiady specjalne, podjęto treningi w różnych dyscyplinach, a także zaczęto organizować ogólnopolskie mityngi i turnieje o coraz większej liczbie uczestników i wyższym standardzie zawodów. Ruch zyskiwał coraz więcej sympatyków, przyjaciół, współorganizatorów i sponsorów, którzy umożliwiali mu coraz lepszą działalność. Do jego programu sportowego mogło być wobec tego włączonych coraz więcej dyscyplin, jak np. narciarstwo, łyżwiarstwo czy hokej halowy. Rozwinięto także program rehabilitacyjny Treningu Aktywności Motorycznej dla osób o najniższej sprawności.

Uwieńczeniem tego doskonałego okresu działalności ruchu w Polsce było zorganizowanie w Warszawie we wrześniu 2010 roku Europejskich Letnich Igrzysk Olimpiad Specjalnych. Zorganizowane one zostały w takich dyscyplinach sportu, jak koszykówka zunifikowana, lekkoatletyka, tenis ziemny, piłka nożna 7-osobowa kobiet, bowling, jazda szybka na wrotkach, trójbój siłowy i badminton. W warszawskich igrzyskach wzięło udział ponad 1500 niepełnosprawnych intelektualnie sportowców, którym towarzyszyło 600 trenerów.

Czas mistrzostw Europy w piłce nożnej w 2012 roku stworzył nowe możliwości dla ruchu Olimpiad Specjalnych. Jak już wspomniano powyżej, dzięki

współpracy UEFA z CAFE możliwe było przeprowadzenie pokazowych spotkań piłkarskich z udziałem niepełnosprawnych intelektualnie piłkarzy oraz młodzieży przed meczami ćwierćfinałowymi turnieju.

W związku z Euro 2012 opracowany został także specjalny przewodnik dla osób niepełnosprawnych. Założono ponadto, iż dzięki porozumieniu z dwoma organizacjami pozarządowymi w Polsce i na Ukrainie, CAFE będzie mogła kontynuować swoje działania na terenie państw-gospodarzy w przyszłości. W ramach projektu dobroczynnego UEFA Euro 2012 zbierane były także fundusze na realizację różnych inicjatyw sportu niepełnosprawnych. Kibice oraz wysokiej rangi działacze piłkarscy zostali zachęcani do przekazywania datków na cele tego projektu. UEFA zobowiązała się ze swej strony do przekazania na rzecz ruchu Olimpiad Specjalnych 3000 euro za każdą bramkę strzeloną podczas turnieju finałowego.

Włączyła również w swój program odpowiedzialności społecznej działania podejmowane na rzecz omawianego ruchu przez polskie środowisko piłkarskie. Spółka Ekstraklasa S.A. i kluby ligi zawodowej wspierają działalność Stowarzyszenia Olimpiady Specjalne Polska od 2008 roku. Chcą w ten sposób wyrazić szacunek i podziw dla sportowego wysiłku osób z niepełnosprawnością intelektualną, które mogą być wzorem do naśladowania dla wszystkich ludzi sportu – zawodników, trenerów i kibiców. W każdym sezonie piłkarskim jedna kolejka najwyższej klasy rozgrywkowej dedykowana jest Olimpiadom Specjalnym Polska. W 2012 roku miało to miejsce w trakcie 28 rundy rozgrywek, rozegranej w dniach 27-30 kwietnia. Na wszystkich stadionach ekstraklasy piłkarze byli wprowadzani na murawę przez sportowców niepełnosprawnych. Towarzyszyła im oficjalna flaga stowarzyszenia. W trakcie przedmeczowych prezentacji zapowiadano Europejski Tydzień Olimpiad Specjalnych, który w Polsce oraz w wielu innych krajach odbył się w dniach 12-20 maja 2012 roku.

IX

Projekt Szacunek dla zdrowia ma na celu promocję zdrowego stylu życia wśród dzieci i ich rodzin, ze szczególnym naciskiem na zapobieganie paleniu, zdrową dietę, ograniczenie spożycia alkoholu oraz wspieranie aktywności fizycznej. W ramach projektu wspieranego przez kolejnego partnera UEFA – jakim jest Streetfootballworld (Stowarzyszenie Świat Futbolu Ulicznego) – nauczyciele wychowania fizycznego otrzymali materiały informacyjne na temat tego, w jaki sposób promować w ogóle aktywność fizyczną wśród dzieci.

Jest rzeczą charakterystyczną, że nie musi tu chodzić o popularyzację kwalifikowanego uprawiania sportu. Idea „ulicznej piłki nożnej” jest tego doskonałym przykładem. Rywalizacja może tu odbywać się bez udziału sędziego, często na nietypowym placu gry, nieoznaczonym chorągiewkami oraz

przy wykorzystaniu bramek bez siatek. Uliczna piłka nożna może realizować się na placach, w parkach, na łąkach i w innych dostępnych miejscach. Jak podkreślają W. Lipoński i W. Sawala, w ramach ulicznej piłki nożnej (ang. *street soccer*) mogą oczywiście obowiązywać podstawowe zasady profesjonalnej piłki nożnej z pewnymi modyfikacjami, różnymi w zależności od stopnia sformalizowania, kraju czy regionu⁹. Przykładowo, cykl turniejowy Street Soccer Cup USA odbywa się na boisku o sztucznej nawierzchni o wymiarach 22 x 16 m z bramkami o wymiarach 4,5 x 1,5 m otoczonym bandami, od których można odbijać piłkę. Drużyny – męskie, żeńskie lub mieszane – składają się z 4 graczy (3 graczy w polu oraz bramkarz) i jednego rezerwowego. Mecz składa się z dwóch 6-minutowych części z krótką przerwą na zmianę stron¹⁰.

W innych krajach uliczna piłka nożna realizuje się przy wykorzystaniu różnych wariantów. Obowiązuje przykładowo zakaz opuszczania pola karnego przez bramkarza. Jest on niekiedy zastępowany przez zawodnika z pola gry, który stracił piłkę na rzecz piłkarza drużyny przeciwnej, który następnie zdobył gola. Ten ostatni może stać się z kolei po tym strzale bramkarzem swojego zespołu. Obowiązywać może także specyficzny system punktowy premiujący udane zagrania, strzały z tzw. pierwszej piłki itp. W ostatnim czasie stało się jednak zauważalne dążenie do określonego rodzaju unifikacji tej gry. Staje się to w dużej mierze za sprawą powstałej w 2002 roku organizacji o nazwie Streetfootballworld. Podjęła ona współpracę m.in. z German Youth Football Foundation, a następnie z FIFA i UEFA. W 2006 roku, pod patronatem Streetfootballworld zorganizowano pierwsze mistrzostwa świata w piłce nożnej ulicznej, które wygrali reprezentanci Kenii. Europejska Unia Piłkarska, mając m.in. wiedzę o osiągnięciach sportowych na arenie międzynarodowej reprezentacji Polski bezdomnych zwróciła także uwagę na ten aspekt uprawiania futbolu w związku z turniejem mistrzowskim.

Zgodnie z założeniami kampanii *Respect Your Health*, turniej Euro 2012 miał być także imprezą bez papierosów. We współpracy ze Światową Federacją Serca, Europejska Unia Piłkarska zapewniła wszystkim gościom turnieju finałowego środowisko wolne od dymu tytoniowego. Sprzedaż, dystrybucja, reklama oraz wykorzystywanie produktów tytoniowych na stadionach oraz w ich otoczeniu były zakazane. UEFA zachęcała również miasta – gospodarzy turnieju do wprowadzenia polityki „bez papierosa” w tzw. oficjalnych Strefach Kibica. Pozwalają one kibicom, gościom oraz mieszkańcom bezpiecznie świętować mecze mistrzowskie w jednym miejscu.

W rezultacie należy przyjmować, iż program odpowiedzialności społecznej UEFA – ocenianej także pozytywnie w kontekście Euro 2012 – podkreśla coraz większą determinację UEFA w walce z każdą formą dyskryminacji.

9 W. Lipoński, K. Sawala (2008) *Encyklopedia sportów świata*. T. 10. Warszawa, s. 129.

10 *Op. cit.*

Aczkolwiek podjęte działania nie są jeszcze w stanie rozwiązać najważniejszych problemów społecznych Starego Kontynentu, to sam fakt ich tak wyraźnego postawienia w kontekście mistrzostw Europy, Ligi Mistrzów czy Ligi Europejskiej zasługuje niewątpliwie na pozytywną ocenę. Poprzez zrealizowane inicjatywy kampania *Respect* powinna w dłuższej perspektywie zmienić na lepsze życie wielu Europejczykom i pozostawić trwałe dziedzictwo przyszłym pokoleniom. Równocześnie ma ona pokazać, iż UEFA nie jest tylko organizacją sportową zorientowaną na pomnażanie zysków, a jej działaczom naprawdę zależy na tym, aby z perspektywy sportu profesjonalnego zwracać uwagę na istotne problemy społeczne, wskazując zarazem na mechanizmy ich rozwiązania.